

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ У ПРОВАДЖЕННІ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

PROCESSUAL LATEST PROCEEDINGS UNDER THE INNOVATIVE CIRCUMSTANCES

Курапова К.М.,

*аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Стаття присвячена аналізу кримінальних процесуальних строків, які застосовуються під час здійснення провадження за нововиявленими обставинами. У статті проаналізовано встановлені в провадженні за нововиявленими обставинами строки за різними критеріями. Запропоновано внести зміни та визначити розумний строк реалізації права на перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Ключові слова: нововиявлені обставини, провадження за нововиявленими обставинами, перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, процесуальні строки, розумний строк.

Статья посвящена анализу уголовных процессуальных сроков, применяемых при осуществлении производства по вновь открывшимся обстоятельствам. В статье проанализированы по различным критериям установленные в производстве по вновь открывшимся обстоятельствам сроки. Предложено внести изменения и определить разумный срок реализации права на пересмотр судебного решения по вновь открывшимся обстоятельствам.

Ключевые слова: вновь открывшиеся обстоятельства, производство по вновь открывшимся обстоятельствам, процессуальные сроки, разумный срок.

The article is devoted to the analysis of criminal procedural terms that are reused in carrying out proceedings under newly discovered circumstances. The article analyzes the terms established in the proceeding under the newly-announced circumstances according to different criteria. It is proposed to make changes and to define a reasonable time, as the term for realization of the right to review a court decision under newly discovered circumstances.

Key words: newly discovered circumstances, proceedings for newly discovered circumstances, review of court decision for newly discovered circumstances, procedural dead lines, reasonable time.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження застосування такого правового механізму кримінального процесу, як процесуальні строки в провадженні за нововиявленими обставинами, та визначення ефективності встановлення строкових фільтрів для реалізації права особи на виправлення судової помилки шляхом реалізації свого права на перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Стан опрацювання. Питання строків у кримінальному процесі цікавить багатьох учених, які проводять дослідження кримінального процесу. Процесуальні строки різноаспектно досліджували В. Дунін, С. Заїка, В. Маляренко, О. Михайленко, Г. Петрова, М. Строгович, В. Томін, С. Фомін, Р. Якупов та інші науковці. З ухваленням у 2012 р. нового Кримінально-процесуального кодексу (далі – КПК) питанню строків кримінального провадження свою увагу приділяли М. Костін, Л. Карабута, А. Романюк, І. Канюк, В. Євінтов, О. Толочко, В. Басай, С. Ковальчук, О. Рибак, О. Кучинська та ін. Проведені дослідження дають неоціненну можливість імплементувати одержані знання, досліджуючи інститут перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами, і, базуючись на них, робити висновки, що матимуть і практичне значення.

Виклад основного матеріалу. Судочинство має бути справедливим. Вимога справедливості й чесності стосується всієї процедури, зокрема й часу, потрібного для розгляду матеріалів кримінального

провадження (кримінальної справи – К. К.). Відповідно до КПК України, засадою кримінального провадження є розумні строки, тобто кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або ухвалені в розумні строки. Європейська комісія з прав людини та Європейський суд з прав людини, вирішуючи, чи виконано вимогу щодо розумного строку, бере до уваги такі чинники, як складність справи, підхід властей до її розгляду, особливі обставини, що можуть виправдати продовження процесу її розгляду. В одній зі справ Європейський суд з прав людини відхилив аргументи стосовно того, що брак персоналу та загальні адміністративні проблеми є достатнім виправданням недотримання критерію розумного строку. Він не визначив час або період, який вважається необхідним і справедливим для розгляду справи в суді, оскільки це залежить від її складності, від діяльності та поведінки всіх учасників кримінального провадження.

Критерій розумного строку – поняття суб'єктивне, і залежить не тільки від складності кримінального провадження та поведінки його учасників, а й від способу здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень, передбачених чинним КПК України.

Мовою міжнародних документів розумний строк кримінальної процесуальної дії – це той строк, який забезпечує надійний захист законних інтересів потерпілої сторони, інтересів правосуддя, а також забезпечує підозрюваному, обвинуваченому (під-

судному) і засудженому реальну можливість використати всі передбачені законом засоби захисту від обвинування.

Правове поняття строків у кримінальному процесі визначається тією роллю, яку вони відіграють у регулюванні процесуальної діяльності учасників процесу. Кожна норма процесуального закону є певною процесуальною гарантією. У кримінально-процесуальній науці процесуальні гарантії розуміють як передбачені кримінальним процесуальним законодавством засоби забезпечення досягнення завдань кримінального провадження й охорони прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у ньому.

Процесуальні строки в кримінальному процесі є різновидом правових засобів, спрямованих на забезпечення правильного здійснення по кожному кримінальному провадженню визначених законом завдань, тобто різновидом процесуальних гарантій. Такий висновок має принципове значення для правильного розуміння і застосування кожної норми закону, яка містить вимогу про додержання визначеного строку.

Ст. 461 КПК – строк звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами – передбачає таке:

1. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подана протягом трьох місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

2. Перегляд за нововиявленими обставинами виправдувального вироку допускається лише протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.

3. За наявності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж те, за яке вона була засуджена, судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжке кримінальне правопорушення.

4. За наявності обставин, які підтверджують невинуватість засудженого або вчинення ним менш тяжкого кримінального правопорушення, перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами строками не обмежено.

Отже, законодавець встановлює такі строки, застосовні в провадженні за нововиявленими обставинами:

по-перше, процесуальний строк, впродовж якого учасники процесу можуть реалізувати своє право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами;

по-друге, визначений інститутом звільнення від кримінальної відповідальності строк давності притягнення до кримінальної відповідальності;

по-третє, закріплює правову ситуацію, коли права й обов'язки учасників процесу не обмежені жодними проміжками часу.

Зважаючи на різні строки, визначені в ст. 461 КПК, варто підкреслити, що правовий термін існує в багатьох своїх різновидах, характер яких залежить

від мети встановлення строку, його функцій, порядку регулювання відносин, яких він стосується і на які впливає. У найбільш загальному вигляді відобразити сутнісні подібності та відмінності будь-яких правових строків між собою та систематизувати накопичені знання про них дозволяє класифікація. В основі вибору тієї чи іншої класифікації лежать спеціальні критерії (підстави), згідно з якими, об'єкти, які вивчаються, розподіляються на однорідні класи явищ, що об'єднуються в одне ціле конкретними специфічними рисами.

Класифікація строків у кримінальному процесі:

– залежно від того, ким встановлюються ті чи інші строки (строки, передбачені в Конституції України, а також у міжнародних правових документах, ратифікованих Україною; строки, які встановлені КПК України та іншими підзаконними нормативно-правовими актами, що регулюють кримінальне провадження; строки, визначені в рішеннях правозастосовувача);

– за належністю до регулювання провадження на окремих стадіях кримінального провадження (процесуальні строки, які регулюють правовідносини під час досудового провадження; у стадіях судового провадження; строки, дія яких розповсюджується одночасно на різні стадії кримінального провадження);

– залежно від способу виконання завдань кримінального судочинства (діловодні та процесуальні);

– залежно від функціонального призначення строків у кримінальному процесі (строки, які гарантують права і законні інтереси учасників кримінального провадження; строки, які гарантують швидкість проведення кримінального провадження; строки, які гарантують здійснення прокурорського нагляду та судового контролю за дотриманням законів у кримінальному провадженні);

– залежно від того, кому адресовані строки (строки, що стосуються діяльності державних органів, які здійснюють провадження; строки, щодо діяльності інших учасників провадження);

– за цілями, для яких встановлені строки; за характером їх дій і правовими наслідками, які настають у зв'язку із закінченням того чи іншого строку (строки здійснення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), судових та інших процесуальних дій; строки ухвалення процесуальних рішень; строки застосування заходів забезпечення кримінального провадження; строки подання учасниками кримінально-процесуальної діяльності клопотань, скарг, заяв);

– за визначеністю строків (абсолютно визначені; відносно визначені; невизначені; альтернативні (загальні та виключні));

– за юридичним значенням (процесуальні строки, строки давності та строки примусової дії);

– за правовими наслідками закінчення строків у кримінальному провадженні (обмежуючі в часі дії, вчинення яких залежить від волі суб'єкта і які є його правом; обмежуючі в часі вчинення обов'язкових процесуальних дій; обмежуючі триваючі дії);

– відповідно до загальноприйнятого в теорії права поділу строків за юридичними наслідками (право-

встановлюючі (правостворюючі); правозмінюючі та правоприпиняючі (правообмежуючі)) [1].

Аналізуючи норму ст. 461 КПК, можна дійти висновку, що суто процесуальним строком за його природою є трьохмісячний строк на подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, визначений у ч. 1 зазначеної статті. За своїм змістом такий строк встановлює проміжок часу, впродовж якого учасники процесу мають право звернутися до відповідного суду, який перший припустився помилки через незнання певних обставин, із заявою про перегляд судового рішення, тобто вчинити процесуальну дію для здійснення свого права.

Процесуальний строк обов'язково пов'язаний з якою-небудь процесуальною дією або сукупністю дій (іноді – з утриманням від них – *К. К.*). Це пояснюється тим, що строки в кримінальному процесі застосовуються не інакше як засіб регулювання процесуальних відносин, що складаються з окремих дій (утримання від дій – *К. К.*) осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Здебільшого вимога щодо додержання строків визначається одночасно з вимогою про здійснення дії. У кожному конкретному випадку важливо точно усвідомити, маємо ми справу зі строком виконання обов'язку чи зі строком здійснення права, оскільки їх недотримання спричиняє різні правові наслідки.

Водночас у ч. 1 ст. 461 КПК законодавець, окрім тривалості, встановлює початок сплину строку, впродовж якого гарантоване право на виправлення судової помилки, а саме, момент коли особа дізналася або могла дізнатися про обставини, що є нововиявленими.

Для визначення початку обчислення строку важливо точно знати момент, з якого починається його перебіг. Не викликає труднощів визначення його тоді, коли він прямо зазначений у законі. Коли початок перебігу строку не позначено, ним слід вважати момент учинення тієї процесуальної дії або настання події, що спричиняє виникнення відповідного процесуального обов'язку, для виконання якого і встановлюється такий строк.

Однак специфіка підстав для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами, обставин, що визнаються нововиявленими, правова природа інституту перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами у своїй об'єктивній дійсності є такими, що майже унеможливають встановлення точного моменту їх виявлення чи моменту, коли особа дізнається або має можливість дізнатися про існування таких обставин, незважаючи на те, що саме цей момент встановлено законодавцем як початковий для перебігу строку.

Закінчення строків реалізації права призводить до втрати можливості ним скористатися з боку носія такого права. Що важливішим є таке процесуальне право, то важливішим є і значення строку. Правова природа інституту перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами полягає в реалізації права особи на виправлення судової помилки, зважаючи на визначений ст. 459 КПК вичерпний пере-

лік обставин, які визнаються нововиявленими, таку помилку можна вважати екстраординарною. Хоча в разі пропуску такого строку з поважних причин, він може бути поновлений у встановленому порядку з відновленням і втраченої через закінчення строку можливості реалізувати право, але визнання причин пропуску строку поважними відноситься до дискреційних повноважень суду, що може внести значну долю суб'єктивізму в ухвалення такого рішення.

Під час здійснення провадження за нововиявленими обставинами розгляд відбувається у зв'язку з тим, що суд припустився об'єктивної помилки внаслідок незнання про існування обставин, які з огляду на закон можуть бути визнані нововиявленими, а також ці обставини не були відомі й учасникам кримінального провадження, стали відомі після набрання чинності судовим рішенням. Для визнання обставин нововиявленими кримінальний процесуальний закон передбачає, у певних випадках, встановлення їх вироком суду, а за неможливості ухвалення вироку – матеріалами розслідування. Крім того, зазвичай, новоявлені обставини – це юридичні факти, встановлення та закріплення яких потребує вчинення юридичних дій.

З огляду на зазначене, визначений законодавцем строк на звернення із заявою про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами здається недостатнім і потребує внесення змін до чинного законодавства.

Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод вперше було зорієнтовано суддів на необхідність розгляду кримінальної справи протягом розумного строку [2]. Закріплення такої засади можна також прослідкувати в таких міжнародних нормативно-правових актах, як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ч. 3 с. 14) [3] та Висновок № 6 (2004 р.) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний строк і ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних способів вирішення спорів [4, с. 319–374]. Україною як членом Ради Європи Законом «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7, 11 до Конвенції» [5] 17 липня 1997 р. було ратифіковано вищезазначену Конвенцію.

Поняття розумних строків закріплене у ч. 1 ст. 28 КПК, в якій розумними названо строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій і ухвалення процесуальних рішень. Дотримання розумних строків, як окрема засада кримінального провадження, обумовлюється необхідністю досягнення завдань кримінального провадження та забезпечення законних інтересів і прав його учасників.

Встановлення в законі розумних строків передбачає, що перебіг кримінального провадження не має бути затягнутим, а швидкість не має перетворюватися на невинуватану поспішність, що часові межі кримінального провадження дозволяють всім його

учасникам реалізувати свої повноваження, а органам, які безпосередньо здійснюють кримінальне провадження – вирішити покладені на них завдання [5].

Отже, найповнішою гарантією реалізації прав у провадженні за нововиявленими обставинами можуть бути саме розумні строки.

Висновки. Безперечне право на виправлення судової помилки закріплене в Конституції України, відображене в завданні кримінального провадження та не може бути обмежене, зокрема й встановленням

незначних процесуальних строків для його реалізації. На нашу думку, доречно, зважаючи на екстраординарність інституту перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами, визначати можливість реалізації права на перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами розумними строками, які б давали можливість у кожному конкретному випадку дотримуватися прав і реалізувати обов'язки учасникам кримінального провадження та суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процес : [підручник] / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого» ; за ред. В. Тація та ін. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
2. Карабут Л. «Розумність» строків як принцип кримінально-процесуальної діяльності / Л. Карабут // Часопис академії адвокатури України. – 2012. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ Chaau/2012-2/12klvkpd.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-2/12klvkpd.pdf).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043
4. Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К. : Істина, 2010. – 448 с.
5. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7, 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263.
6. Лекції з кримінального процесу // Освітній портал Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://den4ik.pp.ua/index.php/leksijsi-z-kriminalnogo-protsesu.html>